

Κείμενα Οικονομικής & Διεθνοπολιτικής Ανάλυσης
κ-ΟιΔΑ

2018-24

**Η Συμφωνία του Αχταυ για το νομικό
καθεστώς της Κασπίας: προς μία οριστική
επίλυση**

Δρ. Μαρίκα Καραγιάννη

Η Συμφωνία του Αχταυ για το νομικό καθεστώς της Κασπίας: προς μία οριστική επίλυση

Δρ. Μαρίκα Καραγιάννη

1. Εισαγωγή- Γενικά χαρακτηριστικά

Η παρουσία υδρογονανθράκων στην Κασπία έχει καταγραφεί από τον 13^ο αι. μ.Χ., ενώ η εκμετάλλευσή τους χρονολογείται από το 1875¹. Από γεωλογικής άποψης, η Κασπία χωρίζεται σε δύο γεωλογικές περιοχές ή αλλιώς λεκάνες: τη Λεκάνη της Βόρειας Κασπίας (North Caspian Basin), η οποία περιλαμβάνει τη Ρωσία και το Καζακστάν, και τη Λεκάνη της Νότιας Κασπίας (South Caspian Basin), η οποία περιλαμβάνει το Ιράν, το Τουρκμενιστάν και το Αζερμπαϊτζάν². Στη Βόρεια Κασπία, τα αποθέματα είναι συγκεντρωμένα σε τρία μεγάλα κοιτάσματα, όλα υπό πλήρη εκμετάλλευση: TENGIZ, KARACHAGANAK, ASTRAKHAN, καθώς και το τεράστιο κοίτασμα KASHAGAN. Η Λεκάνη της Νότιας Κασπίας κατανέμεται ως εξής: 45% στο Αζερμπαϊτζάν, 35% στο Τουρκμενιστάν και 20% στο Ιράν³. Τα μεγαλύτερα αποθέματα είναι συγκεντρωμένα στη λεγόμενη Absheronian- Pribalkhan ζώνη⁴, στην οποία βρίσκονται όλα τα μεγάλα, γνωστά και υπό εκμετάλλευση κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου του Αζερμπαϊτζάν και του Τουρκμενιστάν, AZERI- CHIRAG- GUNESHLI, SHAH DENIZ, ABSHERON SOUTH IOLOTAN/ GALKYNYSH, DAULETABAD κ.α⁵. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση της BP (Statistical Review of World Energy 2018), τα συνολικά υποθαλάσσια πετρελαϊκά αποθέματα της Κασπίας υπολογίζονται στα 30 δις βαρέλια και του φυσικού αερίου στα 8,0 τρις κ.μ⁶. Σήμερα μόνο ένα μικρό ποσοστό από αυτά, όχι μεγαλύτερο του 25%, έχει αξιοποιηθεί⁷.

---

¹ Kosarev A. Leontyev O. "Caspian Sea" *Encyclopaedia Britannica*, 15th ed. Vol. 3 p. 980.

² Akhmetsina L.Z., Bulekbaev Z.E., Gibshman N.B.: "Devonian rocks of the eastern flank of the North Caspian Basin" in *Отечественная геология* no 1 pp. 42-48.

³ Aradadzhi M., Bezborodov R. Bukharov A "Prediction of petroleum potential of the Southeastern North Caspian Basin" *Недра* (Moscow 1993) p. 160

⁴ Abrams M. Narimanov A. "Geochemical evaluation of hydrocarbons and their potential sources in the Western South Caspian depression" *Republic of Azerbaijan, Marine and Petroleum Geology*, vol 14, (1997) pp. 451- 468.

⁵ Smith- Rouch L. S., "Oligocene- Miocene Maykop/ Diatom Total Petroleum System of the South Caspian Basin Province, Azerbaijan, Iran and Turkmenistan" *U.S. Department of Interior, U.S. Geological Survey, Bulletin 2201- 1*, (2006) pp. 1 -3.

⁶ Crandall M. "Energy, economics & politics in the Caspian region" (Greenwood Publishing Co. USA, 2006) pp. 17-22.

⁷ BP Statistical Review of World Energy, (June 2018)

Συνολικά, τα κοιτάσματα, τα οποία έχουν αναβαθμίσει τη θέση της Κασπίας στη διεθνή ενεργειακή αγορά, είναι το TENGIZ και το KASHAGAN στο Καζακστάν, τα οποία περιέχουν έκαστο 6-9 δις βαρέλια ανακτήσιμα πετρελαίου⁸, το SHAH DENIZ στο Αζερμπαϊτζάν με 1.3 τρις κ.μ. φυσικού αερίου⁹ και το GALKYNYSH στο Τουρκμενιστάν, για το οποίο η βρετανική ελεγκτική εταιρεία Gaffney & Cline Associates εκτιμά ότι διαθέτει άνω των 24 τρις κ.μ. φυσικού αερίου, κάνοντας το εν λόγω κοιτάσμα το δεύτερο μεγαλύτερο στον κόσμο¹⁰. Επιπλέον, άλλο ένα επιβεβαιωμένο κοιτάσμα, το YASHLAR- MINARA διαθέτει αποθέματα μεταξύ 1.45- 5 τρις κ.μ.¹¹, ενώ το BAGTYARLIK με δυναμικό 1.3 τρις κ.μ. είναι ήδη στην πρώτη φάση ανάπτυξης¹².

2. Το νομικό θέμα

Η ιστορία του θέματος του νομικού καθεστώτος της Κασπίας χωρίζεται σε δύο βασικές περιόδους: την πρότερη περίοδο, από την εποχή του Μεγάλου Πέτρου το 1722 μέχρι τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, και τη σύγχρονη περίοδο, η οποία ξεκινά το 1991 και διαρκεί μέχρι σήμερα¹³. Από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα, η Κασπία ήταν εξ ημισείας διαχωρισμένη μεταξύ της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και της Περσίας (σημερινό Ιράν)¹⁴. Ο Μέγας Πέτρος εγκαθίδρυσε την πρώτη ρωσική ναυτική βάση στο λιμάνι Astrakhan το 1723, όπου σήμερα βρίσκεται η βάση του 4^{ου} Ρωσικού Στόλου της Κασπίας¹⁵. Ο Ρώσος ηγέτης, συνειδητοποιώντας τη στρατηγική σημασία της Κασπίας, ως κεντρικής διόδου διακίνησης πετρελαίου και αγαθών από και προς το Ιράν στον άξονα Βορρά- Νότου¹⁶ και προκειμένου να εδραιώσει τη ναυτική και εμπορική κυριαρχία της Ρωσίας, υπέγραψε με τη γείτονα τις εξής Συνθήκες: α) Συνθήκη του Rasht (1729)¹⁷, β) Συνθήκη του Golestan (12/10/1813), με την οποία τερματίστηκε ο Ρώσο- ιρανικός πόλεμος και η Ρωσία παραχώρησε ίσα δικαιώματα ναυσιπλοΐας στο Ιράν (άρθρο 5), διατηρώντας ωστόσο την αποκλειστικότητα του πλου των δικών της πολεμικών πλοίων στην

---

⁸ Adams T.: “Caspian oil & gas development and the Black Sea region” in “Europe’s Black Sea Dimension, CEPS- ICBSS,” (Brussels 2002) pp. 41-44.

⁹ The James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University “Unlocking the assets: Energy and the future of Central Asia and the Caucasus. Geology and Petroleum potential of Central Asia” (April 1998) pp. 3-6.

¹⁰ Javadova A. “The South Caspian Basin”, *Baku Summer Energy School*, (Baku, 10/07/17).

¹¹ Trend News Agency Turkmenistan says its gas reserves total 50 trillion c.m.”, <http://en.trend.az/business/energy/2759985.html>, “(28/05/2017)

¹² Roberts J.: “Caspian oil & gas: how far have we come and where are we going?”, in Cummings S. (ed.) *Oil, Transition and Security in Central Asia*, (RoutledgeCurzon, London, 2003) p. 1.

¹³ Akiner S. “Islamic peoples of the Soviet Union” (Kegan Paul International, London, 1986) 2nd edition.

¹⁴ Albrecht Carrie R. “A diplomatic history of Europe since the Congress of Vienna” (Harper & Row, NY, 1958).

¹⁵ Henry J.D. “Baku: an eventful history” (Archibald Constable & Co, London) p. 30.

¹⁶ Hanway J. “An historical account of the British trade over the Caspian Sea” vol. 4, (London, 1753).

¹⁷ Amirahmadi H. “The Caspian region at a crossroad: challenges of a new frontier of energy and development” (New York St. Martin’s Press, 1999), pp.1-28

Κασπία, γ) Συνθήκη του Turkmanchai (22/02/1828), όπου δόθηκε η άδεια και στα ιρανικά πολεμικά πλοία να πλέουν στην Κασπία¹⁸ και εγκαινιάστηκε άτυπα, χωρίς ρητή αναφορά, η αρχή της συγκυριαρχίας (condominium) μεταξύ Ρωσίας- Ιράν¹⁹, η οποία καθόρισε τις διμερείς νομικές, πολιτικές και οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών και αποτέλεσε τη νομική βάση για όλες τις μετέπειτα διμερείς συνθήκες και συμφωνίες μέχρι τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 και τη διαδοχή της από τα τέσσερα νέα ανεξάρτητα Κράτη, ήτοι Ρωσία, Αζερμπαϊτζάν, Καζακστάν και Τουρκμενιστάν²⁰.

Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης έφερε τα τέσσερα νέα ανεξάρτητα κράτη στο προσκήνιο²¹. Το μέχρι πρότινος νομικό καθεστώς καθοριζόταν από τις δύο Ιρανό- Σοβιετικές Συνθήκες Φιλίας του 1921 και Εμπορίου και Ναυσιπλοΐας του 1940, οι οποίες έγιναν αποδεκτές στο σύνολό τους από τα τέσσερα νέα ανεξάρτητα Κράτη και αποτέλεσαν από το 1992 μέχρι και τον Αύγουστο 2018 το νομικό πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για το νέο νομικό καθεστώς²². Η βασική αρχή, που διέπει τις δύο αυτές συνθήκες είναι η «αρχή της αποκλειστικότητας των δικαιωμάτων των υπογραφόντων μερών»²³, καθώς η Κασπία ορίζεται ως αποκλειστικά Ρώσο- ιρανική, κλειστή προς τρίτες χώρες, θάλασσα, υπό το καθεστώς συγκυριαρχίας μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και Ιράν. Τη δεκαετία 1970, η Ε.Σ.Σ.Δ. προχώρησε στην άτυπη διαίρεση του βυθού της Κασπίας σε τέσσερις θαλάσσιους τομείς, απονέμοντας το 17.1% στη Ρωσία, το 20.5% στο Αζερμπαϊτζάν, το 21% στο Τουρκμενιστάν και το 29.7% στο Καζακστάν²⁴. Η διαίρεση έγινε σύμφωνα με την αρχή της μέσης γραμμής (median line), αρχή, την οποία υιοθέτησε αργότερα, το 1982, η διεθνής κοινότητα στο Montego Bay της Jamaica, όταν έγινε η διεθνής διαπραγμάτευση στο πλαίσιο του ΟΗΕ και στη συνέχεια η υπογραφή της Διεθνούς Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας UNCLOS²⁵.

Τα πέντε παράκτια κράτη δεσμεύονται από τη Διακήρυξη της Almaty (1991) περί τήρησης και σεβασμού των συμφωνιών, που απορρέουν από τις διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες, που

---

¹⁸ Vinogradov S. "The legal status of the Caspian Sea and its hydrocarbon resources", *19th International Conference "Boundaries and Energy: problems and prospects"*, International Boundaries Research Unit, Univ. of Durham, (Taylor & Francis Publishing Co 1997) pp. 140- 142.

¹⁹ Atkin M. "Russia and Iran, 1780- 1828", (Minneapolis, Univ. of Minnesota Press, 1980).

²⁰ Grammayeh A.: "Legal history of the Caspian Sea" in (ed.) Akiner S. *The Caspian: politics, energy and security*, (London, RoutledgeCurzon, (2004) pp. 17-19.

²¹ Vinogradov S.- Wouters P. "The Caspian Sea: quest for a new legal regime" *Leiden Journal of International Law*, vol. 9 (1996) pp. 87-98.

²² Janusz B. "The Caspian Sea Legal Status and Regime Problems" *The Chatman House, Russia and Eurasia Programme REP BP 05(02, August, 2005) p. 2.*

²³ Treaty of Friendship, 1921, Treaty of Navigation and Commerce, 1940, [https://en.wikipedia.org/wiki/Russo-Persian_Treaty_of_Friendship_\(1921\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Russo-Persian_Treaty_of_Friendship_(1921)), https://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Commerce_and_Navigation

²⁴ Mirfendereski G. "A diplomatic history of the Caspian Sea, Treaties, diaries and other stories" (Palgrave, 2001) pp. 181-183.

²⁵ Collins E. Rogoff Martin A. "The international law of maritime boundary delimitation", *Main Law Review*, vol 34:1, (1982) p. 7.

υπεγράφησαν από τη Σοβιετική Ένωση²⁶. Ωστόσο, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Βιέννης περί διαδοχής κρατών σε ό,τι αφορά τις διεθνείς συνθήκες (1978), η διαδοχή της Σοβιετικής Ένωσης από τα τέσσερα νέα ανεξάρτητα κράτη, δημιούργησε διαφοροποιήσεις σε ό,τι αφορά την επικύρωση της Σύμβασης UNCLOS, την οποία είχε υπογράψει η Σοβιετική Ένωση το 1982²⁷. Δεδομένου ότι το Καζακιστάν και το Τουρκμενιστάν δεν έχουν, μέχρι σήμερα, επικυρώσει το κείμενο της UNCLOS και συνεπώς δεν δεσμεύονται να εφαρμόσουν τις διατάξεις της²⁸, από τη στιγμή που και τα πέντε παράκτια κράτη δεν έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση, δεν έχουμε εφαρμογή της στην Κασπία²⁹.

Στην υποτιθέμενη περίπτωση όμως που η Κασπία χαρακτηριζόταν ως λίμνη, εξέλιξη ασύμβατη με το μέγεθός της, τότε θα διέπετο από το διεθνές εθιμικό δίκαιο³⁰. Επίσης, θα έπρεπε να διαμοιραστεί μεταξύ των πέντε κρατών υπό καθεστώς συγκυριαρχίας (condominium) και οι υδρογονάνθρακες θα έπρεπε να παραμείνουν στην αποκλειστική νομή, κατοχή και κυριότητα των πέντε κρατών, αποκλείοντας έτσι την έλευση ξένων επενδυτών³¹, πολλώ δε μάλλον την εφαρμογή από τα «παραλίμνια» κράτη των διεθνών συμβατικών τύπων έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, όπως η σύμβαση παραχώρησης (concession agreement) και η σύμβαση καταμερισμού της παραγωγής (Production Sharing Agreement). Πουθενά στη διεθνή πρακτική δεν έχει παρατηρηθεί η υπογραφή τέτοιου είδους διεθνών συμβολαίων έρευνας και εξόρυξης υδρογονανθράκων σε διεθνείς λίμνες, ενώ καμία ενεργειακή εταιρεία δεν πραγματοποιεί τέτοιου είδους επενδύσεις, όταν δεν υφίστανται κατοχυρωμένα κυριαρχικά δικαιώματα επί των κοιτασμάτων και καθορισμός θαλασσίων ζωνών βάσει Διεθνούς Δικαίου, αλλά μόνο εθιμικό δίκαιο³².

---

²⁶ Gizzatov. V: "Negotiations on the legal status of the Caspian Sea 1992- 1996: view from Kazakhstan" in (ed.) Akiner S. *The Caspian: politics, energy and security*, (London, RoutledgeCurzon, (2004) pp. 53-54.

²⁷ Janusz B., "The Caspian Sea. Legal status and regime problems", *Russian and Eurasia Programme REP BP 05/02, Chatham House*, (August 2005) (p.3.

²⁸ Mann S.: "Caspian futures" in "Russian- Eurasian renaissance?", (Washington DC and Stanford CA: Woodrow Wilson Center Press and Stanford Business Books, 2003) pp. 147- 160.

²⁹ Gramola M. «State Succession and the Delimitation of the Caspian Sea», *The Italian Yearbook of International Law, Vol. XIV* (Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands, 2004) p. 246.

³⁰ Pondaven P. in Antonovich Kovalev A., (1972). Ένας προτεινόμενος ορισμός είναι ο εξής: «Διεθνής είναι μία λίμνη, που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο η περισσότερα κράτη, η δε πλεύση επί των υδάτων της είναι διεθνούς σημασίας, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Βαρκελώνης του 1921 για το καθεστώς των πλεύσιμων υδάτινων διόδων διεθνούς σημασίας, και τα ύδατά της μπορούν να χρησιμοποιηθούν για αγροτικούς και βιομηχανικούς σκοπούς».

³¹ Zimnitskaya H., Geldern von J., "Is the Caspian Sea a sea? And why does it matter?" *Journal of Eurasian Studies* 2 1-14, (Elsevier Ltd 2011). www.elsevier.com/locate/euras

³² Boleslaw A. B. «*International Law: A Dictionary*», (Scarecrow Press. Inc, Oxford, 2005), pp.130-132.

3. Οι πολυμερείς διαπραγματεύσεις

Το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας της Ρωσίας διεξήγαγε μία ειδική συνεδρία στις 21/04/2000 για την Κασπία, όπου τέθηκαν οι βασικές αρχές και προτεραιότητες της ρωσικής πολιτικής για την Κασπία και υπογραμμίστηκε η σημασία της περιοχής για τη διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων της Ρωσίας^{33,34}. Σύμφωνα με τη ρωσική θέση³⁵, η Κασπία αποτελεί μία μοναδική περίπτωση περικόλειστου, διηπειρωτικού υδάτινου σώματος, χωρίς καμία πρόσβαση σε ανοικτή θάλασσα ή ωκεανό³⁶. Η ρωσική θέση μετακινήθηκε προοδευτικά από την αρχή της συγκυριαρχίας (condominium) προς την επιλογή της διαίρεσης της θάλασσας σε εθνικούς τομείς, σύμφωνα με μία παραλλαγμένη εκδοχή της μέσης γραμμής βάσης (Modified median line)³⁷, στοχεύοντας στην πιο γρήγορη και αποτελεσματική εκμετάλλευση των υποθαλάσσιων κοιτασμάτων, χωρίς παράλληλα να υποβαθμίζει τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις για το νομικό καθεστώς³⁸. Η ρωσική θέση βασίζεται σε τέσσερις βασικούς πυλώνες:

1. «Επιφάνεια του νερού κοινή- βυθός διαχωρισμένος»³⁹. Πρακτικά τα ύδατα της Κασπίας θα παραμείνουν σε κοινή χρήση για αλιεία και ναυσιπλοΐα και για τα πέντε κράτη, ενώ ο βυθός, που περιλαμβάνει τα κοιτάσματα, θα διαιρεθεί σε πέντε ανισομερείς τομείς με βάση την παραλλαγμένη μέση γραμμή βάσης ως εξής: 29% στο Καζακστάν, 19% στη Ρωσία, 21% στο Αζερμπαϊτζάν, 18% στο Τουρκμενιστάν και 13% στο Ιράν, προκειμένου να κατανεμηθούν αντιστοίχως και τα δικαιώματα εκμετάλλευσης επί των υποθαλάσσιων κοιτασμάτων.
2. Η οροθέτηση του βυθού γίνεται βάσει της παραλλαγμένης μέσης γραμμής βάσης. Ενώ η μέση γραμμή βάσης είναι μία φυσική, γεωγραφική γραμμή, η οποία χαράσσεται σε ίση απόσταση από τα σημεία βάσης, δηλαδή τα σημεία της ακτογραμμής, από όλα τα παράκτια κράτη⁴⁰, η παραλλαγμένη μέση γραμμή, η οποία προτείνεται από τη Ρωσία, είναι μία

³³ Makarenko T. "New directions in Caspian politics" *Jane's Intelligence Review*, (01/05/2001) pp.212-214.

³⁴ De Haas M., Schröder H. «Russia's National Security Strategy», *Russian Analytical Digest*, No 62, (June 2009) p. 4.

³⁵ Antonenko O.: "Russia's policy in the Caspian Sea region" in (ed.) Akiner S. *The Caspian: politics, energy and security*, (London, RoutledgeCurzon, 2004) pp. 247.

³⁶ Factsheet on Russia's policy in the Caspian region, Russian Ministry of Foreign Affairs, Document 396-11-5-2000 (in Russian).

³⁷ https://books.google.gr/books?id=YZmRAgAAQBAJ&pg=PA30&lpg=PA30&dq=victor+kalyuzhny+Special+Representative+for+the+Caspian+Sea&source=bl&ots=nhHosJF4XX&sig=wBwM9rkBneRbePGBkMq321MC6qc&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwil_4kX1qbVAhUlfxoKHVIQCnIQ6AEINjAD#v=onepage&q=victor%20kalyuzhny%20Special%20Representative%20for%20the%20Caspian%20Sea&f=false

³⁸ The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, approved by the President of the Russian Federation V. Putin, (June 28, 2000), www.in.mid.ru

³⁹ Ivanov S. "Russia's foreign policy and oil and gas strategy in the 21st century" Document 194-23-3-2000, Russian Ministry of Foreign Affairs, (23/03/2000) (in Russian).

⁴⁰ Romano C. "The Caspian Sea dispute and the role of the international law" *CEPMLP online journal* <http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/journal/html/vol5/article5-10.html>, (January 2000).

«πολιτική» γραμμή, η οποία χωρίζει εξ ημισείας (50-50) τα υποθαλάσσια αποθέματα, που βρίσκονται στα ύδατα μεταξύ δύο χωρών⁴¹.

3. Οι διαπραγματεύσεις για την υιοθέτηση του νέου νομικού καθεστώτος διεξάγονται μεταξύ των πέντε κρατών, επί τη βάσει της βήμα- προς- βήμα προσέγγισης και
4. Η τελική συμφωνία θα επιτευχθεί με ομοφωνία⁴².

Η νέα αυτή πολιτική προσέγγιση του διαχωρισμού των κοιτασμάτων εξ ημισείας σε διμερές επίπεδο συνάντησε θερμή υποδοχή από το Καζακστάν και το Αζερμπαϊτζάν, χώρες που συνορεύουν με τη Ρωσία και έχουν κοιτάσματα στα μεταξύ τους ύδατα, τα οποία παρέμεναν ανεκμετάλλευτα λόγω του αδιευκρίνιστου ιδιοκτησιακού και νομικού καθεστώτος⁴³. Οι δύο χώρες προσοδευτικά ευθυγραμμίστηκαν με τη ρωσική θέση, καθώς συνειδητοποίησαν ότι η χρονοβόρα διαδικασία των πολυμερών διαπραγματεύσεων καθυστερεί την εκμετάλλευση υπολογίσιμων υποθαλάσσιων κοιτασμάτων, ιδιαίτερα στον υποθαλάσσιο τομέα του Καζακστάν. Το αποτέλεσμα ήταν η σύναψη διμερών πρωτοκόλλων το 2001 και το 2002 με τη Ρωσία αλλά και μεταξύ τους για την οροθέτηση του βυθού και τον καθορισμό των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης πάνω σε συγκεκριμένα υποθαλάσσια κοιτάσματα στη Βόρεια Κασπία. Το Μάιο 2003, η Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν υπέγραψαν και τριμερές πρωτόκολλο για την οροθέτηση των μεταξύ των υδάτων. Στη σύναψη των εν λόγω πρωτοκόλλων αντέδρασε σθεναρά το Ιράν, καθώς θεώρησε ότι με αυτόν τον τρόπο υπονομεύτηκε η πολυμερής διαπραγματευτική διαδικασία καθώς και τα δικά του συμφέροντα στην Κασπία⁴⁴.

Οι διαπραγματεύσεις για τη σύναξη της Σύμβασης για το νομικό καθεστώς διεξάγονταν σε τακτική βάση, από το 1996, στα πλαίσια της Ad Hoc Ομάδας Εργασίας, αποτελούμενη από τους αρμόδιους πέντε Υφυπουργούς Εξωτερικών. Προϊόντων των ετών, οι πέντε Υφυπουργοί μελέτησαν το προσχέδιο της Σύμβασης κατά άρθρο, ενώ η Κασπία ορίστηκε ως «*σώμα νερού περικλειστο μεταξύ των εδαφών των Μερών με τις ακτογραμμές σημειωμένες στο χάρτη ως αναπόσπαστο μέρος της Σύμβασης*»⁴⁵. Το νομικό καθεστώς και τα δικαιώματα στο βυθό, καθώς και τα επιμέρους θέματα αλιείας,

---

⁴¹ Σύμφωνα με τη Σύμβαση UNCLOS, για τη μέτρηση των χωρικών υδάτων λαμβάνεται υπόψη η γραμμή βάσης (baseline), η οποία είναι η γραμμή της άμπωτης κατά μήκος της ακτής του Κράτους. Στην περίπτωση που η ακτή ενός Κράτους χαρακτηρίζεται από βαθιές εσοχές- όπως π.χ. στην περίπτωση του Αζερμπαϊτζάν στη Χερσόνησο Absheron, η αγιαλίτιδα ζώνη μετράται από ίσες γραμμές βάσης, που σύρονται μεταξύ των ανοιγμάτων των εσοχών.

⁴² Kaluzhny V. "Caspian: legal problems", *International Conference on the Issues of Settlement of the Status of the Caspian Sea*, (Moscow 26 February 2002) p.3.

⁴³ Margelov M. Kalyuzhnova Y. "Russia's national interests in the Caspian region" *Energy in the Caspian region*, (Palgrave, Basingstoke, 2000) p. 198.

⁴⁴ http://www.iran-press-service.com/articles_2003/May-2003/caspian_agreement_16503.htm

⁴⁵ Press release, Text of the Deputy Foreign Minister of Azerbaijan Khalaf Khalafov, Press Conference on the results of the 8th Session of the Working Group, Baky, 27 February 2003.

ναυσιπλοΐας, περιβάλλοντος και ασφάλειας τέθηκαν σε λεπτομερειακή διαπραγμάτευση, η οποία κατέληξε σε ομοφωνία το 2017. Η Ομάδα υιοθέτησε επισήμως τη ρωσική πρόταση «*Επιφάνεια του νερού κοινή- βυθός διαχωρισμένος*» και επιπλέον τη χάραξη ξεχωριστών ζωνών αλιείας για κάθε παράκτιο Κράτος⁴⁶. Κατά την 41^η συνάντησή τους στη Μόσχα (08-10/09/2015), οι πέντε Υφυπουργοί επεξεργάστηκαν τη συμφωνία, που επετεύχθη από τους Προέδρους στη 5^η Σύνοδο Κορυφής (Astrakhan, 2014), στα ακόλουθα σημεία:

1. Αναγνώριση χωρικών υδάτων στα 15 ν.μ.
2. Αναγνώριση αποκλειστικής ζώνης αλιείας στα 10 ν.μ. πέραν των χωρικών υδάτων (σύνολο 25 ν.μ.)
3. Υιοθέτηση πολιτικής διακήρυξης για το σεβασμό της εθνικής κυριαρχίας κάθε χώρας και για την εγγύηση της ασφάλειας και σταθερότητας⁴⁷.

Στην 3η Σύνοδο Κορυφής (Τεχεράνη, 16/10/2007)⁴⁸, οι πέντε Πρόεδροι στην Κοινή Διακήρυξη τους υπογράμμισαν ότι σε καμιά περίπτωση δεν θα επιτρέψουν τη χρησιμοποίηση του εδάφους τους από άλλα κράτη για την πραγματοποίηση αεροπορικών επιδρομών και άλλων πολεμικών ενεργειών εναντίον οποιουδήποτε από τα μέρη, ενώ υποστήριξαν το δικαίωμα οποιασδήποτε χώρας να χρησιμοποιεί την πυρηνική ενέργεια για ειρηνικούς σκοπούς, σε μία προφανή απάντηση στο ενδεχόμενο να καταφύγουν οι ΗΠΑ στη χρήση βίας εναντίον του Ιράν για το πυρηνικό του πρόγραμμα⁴⁹. Επίσης, συμφωνήθηκε ότι η ναυσιπλοΐα θα πραγματοποιείται μόνο με σημαίες των κρατών της Κασπίας⁵⁰. Κατά την τελευταία συνάντηση της Ad Hoc Ομάδας εργασίας στην Astana (13/07/2016), ανακοινώθηκε για πρώτη φορά ότι τα πέντε Μέρη έχουν σημειώσει τόση πρόοδο, ούτως ώστε να προσδιορίσουν την υπογραφή του κειμένου της νέας Σύμβασης για το νομικό καθεστώς της Κασπίας στην επόμενη Σύνοδο Κορυφής^{51,52}, η οποία τελικά πραγματοποιήθηκε στις 12/08/2018 στο Αqtau⁵³.

---

⁴⁶ Press release, Text of the Deputy Foreign Minister of Russia Viktor Kaluzhny, Press Conference on the results of the 8th Session of the Working Group, Baky, 27 February 2003.

⁴⁷ Parchomchik L., "Special Working Group on Caspian Sea Legal status meeting: results and prospects", *Eurasian Research Institute*, (01/10/2015)

<http://eurasian-research.org/en/research/comments/international-relations/special-working-group-caspian-sea-legal-status-meeting>

⁴⁸ <http://www.akorda.kz/en/events/the-second-summit-of-leaders-of-the-littoral-states-of-the-caspian-sea-was-held-in-tehran>

⁴⁹ www.skai.gr/news/world/article.62886, (16/10/2007)

⁵⁰ <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/10/16/AR2007101601416.html>

⁵¹ <https://sputniknews.com/asia/201607131042900262-caspian-sea-status-kazakhstan/>

⁵² "Kazakhstan hosts meeting of Working Group on Caspian Sea status", (13/07/2016)

<http://www.caspianoilandgas.az/en-opennews/144.41.html>

⁵³ <https://www.azernews.az/nation/121383.html>

4. Η Σύμβαση για το νέο νομικό καθεστώς (Αqtau, 12/08/18)

Η Σύμβαση, που υπεγράφη στο Αqtau μετά από 26 συναπτά έτη πολυμερών διαπραγματεύσεων και αποτελείται από 24 άρθρα, επιλύει όλα τα μείζονα εκκρεμή ζητήματα και αποτελεί ουσιαστικά έναν θρίαμβο της επίμονης ρωσικής διπλωματίας, η οποία επί δύο δεκαετίες προώθησε με συνέπεια τη ρωσική θέση, έτσι όπως διατυπώθηκε στη συνεδρίαση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσίας το 2000. Η Κασπία αναγνωρίζεται ως μοναδική περίπτωση στον κόσμο «κλειστή θάλασσα χωρίς διέξοδο σε ανοικτή θάλασσα ή ωκεανό» και ταυτόχρονα σημειώνεται ότι δεν εφαρμόζεται η Διεθνής Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας⁵⁴.

Η Σύμβαση περιλαμβάνει, στο μεγαλύτερο μέρος της, τα συμφωνηθέντα στην 5^η Σύνοδο Κορυφής του Astrakhan (2014), η οποία διεξήχθη υπό την Προεδρία του Ρώσου Προέδρου VLADIMIR PUTIN, ήτοι: εγκαθιδρύονται χωρικά ύδατα 15 ν.μ. για κάθε παράκτιο κράτος και επιπλέον αποκλειστική ζώνη αλιείας 10 ν.μ. Εν συνόλω, εγκαθιδρύονται 25 ν.μ. για κάθε παράκτιο κράτος. Τα υπόλοιπα ύδατα της Κασπίας χαρακτηρίζονται “προς κοινή χρήση”, καθώς στη βάση της Σύμβασης τίθεται η ρωσική αρχή “Επιφάνεια του νερού κοινή- βυθός διαχωρισμένος”⁵⁵. Ειδικότερα, στο άρθρο 8 ορίζεται ότι τα ύδατα της Κασπίας παραμένουν σε κοινή χρήση για αλιεία και ναυσιπλοΐα και για τα πέντε κράτη, ενώ ο βυθός, που περιλαμβάνει τα κοιτάσματα, διαιρείται σε πέντε ανισομερείς τομείς, οι οποίοι θα καθοριστούν στη συνέχεια σε διμερές επίπεδο μεταξύ των παράκτιων κρατών, σύμφωνα με τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου και επί τη βάση των πρωτοκόλλων μεταξύ Ρωσίας- Αζερμπαϊτζάν και Καζακστάν. Κατά συνέπεια, οι ρωσικές θέσεις και η ρωσική πολιτική της σύναψης των διμερών πρωτοκόλλων της δεκαετίας 2000 υιοθετούνται στο σύνολό τους και από τα πέντε παράκτια κράτη⁵⁶. Ως βάση για τη χάραξη του βυθού τίθεται η παραλλαγμένη μέση γραμμή. Επιπλέον, ειδική αναφορά γίνεται στην προστασία του περιβάλλοντος και του οικοσυστήματος της Κασπίας, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της 2^{ης} Συνόδου Κορυφής (Τεχεράνη, 2003).

Και στον τομέα της ασφάλειας, αποτυπώνονται τα αποτελέσματα της 3^{ης} Συνόδου Κορυφής της Τεχεράνης (2007), καθώς τα πέντε παράκτια κράτη αποκλείουν τη στρατιωτική παρουσία ξένων δυνάμεων σε όλη την Κασπία, η ασφάλεια της οποίας εναπόκειται αποκλειστικά στη συνεργασία των συμβαλλομένων κρατών. Η άμεση συνέπεια αυτής της διάταξης είναι ότι ουσιαστικά ακυρώνονται τα σχέδια των ΗΠΑ και του NATO, μέσω της σχέσης συνεργασίας και του προγράμματος Partnership for Peace (PfP) που έχουν με το Αζερμπαϊτζάν, για τη δημιουργία στρατιωτικών βάσεων στην περιοχή ή τη

⁵⁴ <https://www.azernews.az/nation/135999.html>

⁵⁵ <https://www.azernews.az/nation/123892.html>

⁵⁶ Commentary for Moscow Times by John Roberts, 14/08/18

διεξαγωγή κοινών στρατιωτικών ασκήσεων, ενώ αναβαθμίζεται η στρατιωτική συνεργασία Ρωσίας- Ιράν, που παραμένουν οι δύο ισχυροί παίκτες της περιοχής με τις μεγαλύτερες στρατιωτικές δυνάμεις. Η Ρωσία ειδικότερα διαθέτει τη μεγαλύτερη ναυτική δύναμη στην Κασπία, από την οποία τα πολεμικά της πλοία εκτοξεύουν πυραύλους στη Συρία σε απόσταση 600 χλμ. Ο αποκλεισμός του NATO και των ΗΠΑ από την Κασπία θα πρέπει, ως εκ τούτου, να θεωρηθεί ως μία μεγάλη διπλωματική νίκη του ρωσικού παράγοντα. Το Αζερμπαϊτζάν, από την πλευρά του, φωτίζει και μία άλλη πλευρά της συμφωνίας: το γεγονός ότι αποκλείονται οι ΗΠΑ και το NATO από την Κασπία, ενδεχομένως να δημιουργήσει πιο ευνοϊκές συνθήκες για την επίλυση της «παγωμένης διένεξης» του Nagorno- Karabakh με την Αρμενία, λαμβάνοντας υπόψη τη ρητή στη Σύμβαση δέσμευση των πέντε κρατών για διατήρηση της περιφερειακής ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή⁵⁷.

Το φλέγον θέμα, που επιλύεται, είναι αυτό της προώθησης του υποθαλάσσιου αγωγού φυσικού αερίου TRANSCASPIAN GAS PIPELINE μεταξύ Αζερμπαϊτζάν και Τουρκμενιστάν. Το εν λόγω σχέδιο είχε αρχικά προταθεί και υποστηριχθεί από τις ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας 2000, χωρίς να ευοδωθεί τότε⁵⁸. Η προώθηση του TRANSCASPIAN συνδέεται ευθέως με την υλοποίηση του προγράμματος του Νοτίου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου της Ε.Ε., με στόχο τη διαφοροποίηση από τη Ρωσία των πηγών προμήθειας φυσικού αερίου. Το θέμα, εκτός από οικονομική και πολιτική φύση, έχει και νομική διάσταση. Η τοποθέτηση υποβρυχίων καλωδίων και αγωγών ρυθμίζεται συνδυαστικά από τα άρθρα 79 και 87 της Σύμβασης UNCLOS, όπου ορίζεται ότι στην ανοικτή θάλασσα ισχύει η ελευθερία τοποθέτησης υποβρυχίων καλωδίων και αγωγών (άρθρο 87 παρ.1 υποπαρ. Γ) με την επιφύλαξη του άρθρου 79 παρ. 2 και 3, σύμφωνα με το οποίο «...*Η χάραξη της πορείας για την τοποθέτηση αυτών των σωληναγωγών πάνω στην υφαλοκρηπίδα, υπόκειται στη συναίνεση του παράκτιου Κράτους*».⁵⁹ Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας δεν ισχύει στην Κασπία, το θέμα είχε παραπεμφθεί στη διαδικασία της ομοφωνίας στο πολυμερές επίπεδο, με τη Ρωσία να αίρει αντιρρήσεις στην πραγματοποίησή του, καθώς υπονόμει τις ρωσικές προμήθειες στην Ευρώπη. Στο άρθρο 14 της Σύμβασης πλέον ορίζεται ότι «*τα Μέρη μπορούν να τοποθετούν υποθαλάσσιους αγωγούς στο βυθό της Κασπίας, κατόπιν συμφωνίας των Μερών εκείνων από τους θαλάσσιους τομείς των οποίων θα περνούν οι αγωγοί ή τα καλώδια*»⁶⁰. Με τη διατύπωση αυτή, καθίσταται σαφές ότι Ρωσία και Ιράν αίρουν πλέον την αντίθεσή τους στην κατασκευή του TRANSCASPIAN, εγκαταλείποντας τη θέση ότι απαιτείται η

⁵⁷ <https://en.trend.az/azerbaijan/politics/2941326.html>

⁵⁸ Wood Mackenzie Turkmenistan: country overview. Private Report 77, (Edinburgh, UK May 2004).

⁵⁹ Πουλιαντζάς Ν. «*Το Δίκαιο της Θάλασσας*», (Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα, 1998) pp. 158- 161.

⁶⁰<https://www.rferl.org/a/qishloq-ovozi-landmark-caspian-agreement--and-what-it-resolves/29424824.html>

ομοφωνία και των πέντε παράκτιων κρατών για την πόντιση καλωδίων ή την κατασκευή υποθαλάσσιων αγωγών στο βυθό της Κασπίας. Επιπλέον, στη Σύμβαση τίθεται ο περιορισμός «της προϋπόθεσης τήρησης των περιβαλλοντικών απαιτήσεων, που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση- Πλαίσιο για την προστασία του θαλασσιού περιβάλλοντος της Κασπίας και των συναφών πρωτοκόλλων της», που υπεγράφη στην Τεχεράνη, στη Σύνοδο Κορυφής του 2003.

Οι λόγοι της ρωσικής υποχώρησης δεν είναι προς το παρόν προφανείς, ωστόσο μπορεί να υπάρξει μία πρωταρχική αιτιολόγηση: ανεξαρτήτως της πρόθεσης της Ε.Ε. για διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας του φυσικού αερίου και προώθησης του Νοτίου Διαδρόμου, το ρωσικό φυσικό αέριο κυριαρχεί στην ευρωπαϊκή αγορά και θα συνεχίσει να κυριαρχεί, καθώς η GAZPROM έχει ανανεώσει τα συμβόλαιά της με τις περισσότερες χώρες πελάτες της από την Ε.Ε.⁶¹ Το ρωσικό φυσικό αέριο πωλείται σε τιμές πολύ χαμηλότερες από αυτές, στις οποίες θα πωληθεί το αζέρικο και δυνητικά το τουρκμενικό στο απώτερο μέλλον. Η τελευταία μελέτη του OXFORD INSTITUTE FOR ENERGY STUDIES αναφέρει ότι «ακόμη και αν όλα τα πολιτικά θέματα έχουν επιλυθεί, τα οικονομικά δεδομένα της μεταφοράς φυσικού αερίου από το Τουρκμενιστάν προς την Ευρώπη θα παραμένουν προβληματικά». Για το λόγο αυτό, η Ρωσία δεν έχει άμεσο και επείγοντα λόγο να συνεχίζει να αντιτίθεται στην κατασκευή του TRANSCASPIAN. Επιπλέον, η Ρωσία πωλεί φυσικό αέριο και στο Αζερμπαϊτζάν για την κάλυψη των εσωτερικών αναγκών του, ούτως ώστε το Μπακού να μπορέσει να προμηθεύσει με τα αρχικά 10 δις κ.μ. το Νότιο Διάδρομο από το 2020. Από την άλλη πλευρά, η παραγωγή από το KASHAGAN στο Καζακστάν έχει ξεκινήσει μετά από πολυετή διακοπή και η Ρωσία προσβλέπει στην αγορά του καζάκικου φυσικού αερίου με προνομιακούς όρους. Σε μία διαφαινόμενη μετατόπιση των ισορροπιών μεταξύ των χωρών της Κασπίας και τον επίσημο πλέον αποκλεισμό των ΗΠΑ και του NATO, η Ρωσία, με την υποχώρηση αυτή, φαίνεται να κερδίζει έδαφος και να επενδύει στις καλές σχέσεις με όλες τις παράκτιες χώρες έναντι του αμερικανικού παράγοντα αλλά και των εξελίξεων στη Μέση Ανατολή, όπου έχει ζωτικά συμφέροντα.

5. Συμπερασματικά

Η νέα Σύμβαση αποτελεί την απόληξη μιας μακράς αλλά επιτυχούς διαπραγμάτευσης, η οποία κατέληξε στη συνολική ικανοποίηση και των πέντε παράκτιων κρατών (win-win). Ο μεγάλος νικητής της 26ετούς διαπραγμάτευσης είναι αδιαμφισβήτητα η Ρωσία, η οποία κερδίζει σε πολιτικό και στρατηγικό επίπεδο, γιατί η πολιτική της σύναψης των διμερών πρωτοκόλλων και της αρχής “*Επιφάνεια του νερού κοινή- βυθός διαχωρισμένος*” υιοθετήθηκε τελικά και από τα πέντε παράκτια κράτη και μπορεί να

---

⁶¹ <https://www.ft.com/content/3d52c160-9af1-11e8-9702-5946bae86e6d>

διεκδικεί την «πατρότητα» της νέας Σύμβασης. Ουσιαστικά, όλες οι θέσεις της ρωσικής πολιτικής για την Κασπία εμπεριέχονται στη νέα Σύμβαση⁶². Επιπλέον, η Ρωσία πέτυχε τον οριστικό αποκλεισμό των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ από την περιοχή. Αζερμπαϊτζάν και Καζακστάν επίσης κερδίζουν, αφενός γιατί αποτελούν συνυπογράφοντα Μέρη όλων των πρωτοκόλλων, που προηγήθηκαν και έτσι είχαν ούτως ή άλλως υιοθετήσει τη ρωσική πολιτική, αφετέρου γιατί το Καζακστάν, εφαρμόζοντας την παραλλαγμένη μέση γραμμή, αποκτά το μεγαλύτερο ποσοστό βυθού της Κασπίας, άρα και τα περισσότερα κοιτάσματα, που βρίσκονται εκεί (29%). Το Τουρκμενιστάν είναι αδιαφιλονίκητος νικητής επίσης, γιατί κερδίζει την υποχώρηση της Ρωσίας και το ξεκλείδωμα μετά από δύο δεκαετίες της προώθησης κατασκευής του υποθαλάσσιου αγωγού TRANSCASPIAN. Το Ιράν, τέλος, επίσης κερδίζει γιατί, αν και θα λάβει το μικρότερο ποσοστό του βυθού (13%) ουσιαστικά πλέον θα έχει τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί από κοινού με το Αζερμπαϊτζάν το σύμπλεγμα των τριών υποθαλάσσιων κοιτασμάτων ARAZ- ALOV- SHARG/ ALBORZ, το οποίο θεωρείται ως ιδιαίτερος αξιόλογο από πλευράς αποθεμάτων. Με τον τρόπο αυτό, το Ιράν θα έχει τη δυνατότητα, για πρώτη φορά, να αναπτύξει την έρευνα και εξόρυξη στην Κασπία και να αυξήσει την παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου, χωρίς να έχει ανάγκη τις επενδύσεις των μεγάλων δυτικών εταιρειών, όπως συμβαίνει για την ανάπτυξη των μεγάλων ιρανικών κοιτασμάτων στον Περσικό Κόλπο, οι οποίες αποχωρούν λόγω της εκ νέου επιβολής κυρώσεων.

---

⁶² John Roberts “Caspian Convention could unlock sea’s resources” International Oil Daily, 14/08/18.